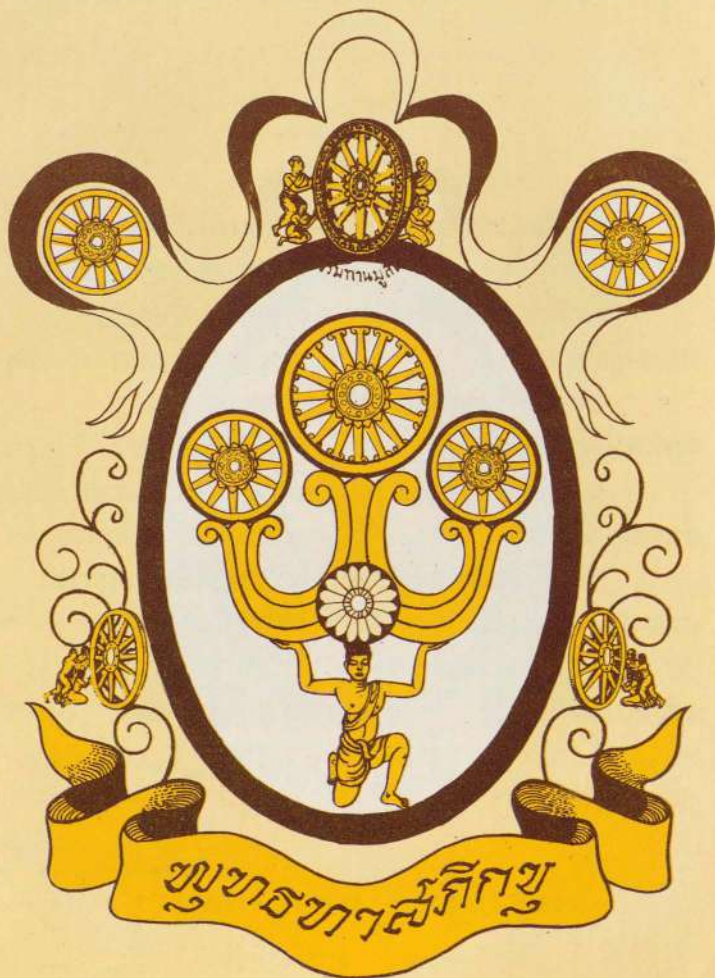

BIA-P. 2.3.1/3-30

คุกของชีวิต กับเสน่ห์ของคุก

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๓๐]

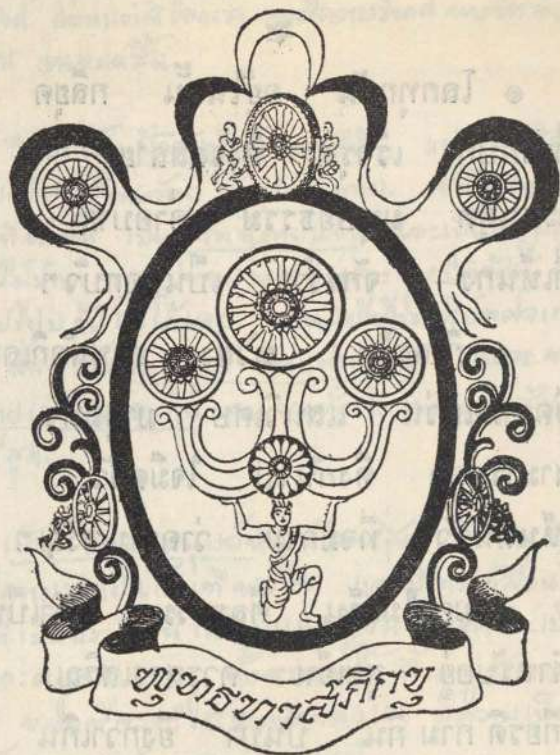
อุทิศนา

จักรธรรมะมัลย์	จะหมั่นทั่วทั้งชาติตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อย่าง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้แล้วลู่อู่เดรจนาจาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผ่องแผ้วพ้นภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งชาติตรี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

คุณของชีวิต กับ เสน่ห์ของคุณ

ชุดหมอนล้อ อันดับ ๓๐

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒,๕๐๐ เล่ม

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๐

(สงวนลิขสิทธิ์)

โลกกลียุค

๐ โลกทุกวันนี้ อยู่ในชั้น กลียุค
ที่เบิกบุง เวิร์ด ถึงจุดสลาย
จะสิ้นสุด มนุษยธรรม ต้อบาย
ที่เห็นกง— จักรร้าย เป็นดอกบัว

๐ กิเลสใส— หัวส่ง ลงปลักกิเลส
มีความแกว่าน แสนวิเศษ มาสมหัว
สามารถดูด ดึงกันไป ใจมืดมัว
เห็นตนตัว ที่จมกาม ว่าความเจริญ

๐ มองไม่เห็น ศีลธรรม ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่ สุขเย็น ควรสรรเสริญ
เกียรติ กาม กิน บินบ้า ยิ่งกว่ากิน
แล้วหลงเพลิน ความบ้า ว่าศีลธรรม

พ. ๑๑๑๑๑

คำปรารภ

การวัดค่าดัชนีชี้วัดสุขภาพของชาวอเมริกัน ซึ่งเผยแพร่
แก่ประชาชนโดย การศึกษานานาชาติ เป็นวัตถุประสงค์
ประการแรก ส่วนแต่อย่างใดก็ตาม และมีความสำคัญอย่างยิ่ง
ต่อสุขภาพของชาวอเมริกัน.

ที่มา: เป็น ดัชนีชี้วัด ของชีวิต, แต่เขาสนใจ
กับเพียงปัจจัยสี่เท่านั้น สำหรับร่างกาย. ชีวิตที่ขาด
ปัจจัยสี่เท่านั้น เป็น ชีวิตที่ขาดแล้ว และเป็นการสูญเสีย
เสีย ยิ่งไปกว่า การขาดอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะขาดปัจจัยสี่ อย่าง
หนึ่งเปรียบกับไม้ไม่ได้เลย. คุณค่าของชีวิตที่ปราศจาก
สามอย่างนี้ เป็น ความทุกข์ ของแต่ละคน และจะ
อันตรายแก่ทั้งคนและคน ของเราด้วย คือ ขาดปัจจัยสี่
มีมากที่สุด.

เป้าหมายของมนุษย์ ที่ถูกตั้งไว้ก็คือ การที่คน
คน มีความสุขเป็นขั้นบันได และมีความก้าวหน้าใน
ชีวิตที่ มีประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น อยู่ตลอดเวลา
คือ และตลอดไป. นับความ สุข ซึ่งอยู่กับ การ
ศึกษา ชีวิตที่ดี คือ ทำให้คนมีความสุข มี ความ เป็น
มนุษย์ อย่างถูกตั้ง และ สุขสมบูรณ์.

ข้อควรระวัง เรา จะต้องเป็นดี รัก-ซื่อสัตย์-กตัญญู-
กตเวทิต์ ต่อปรปักษ์มารดา ถึงขนาดที่แม้ชีวิต ก็อดเสียสละ
ให้ได้; ละทิ้งความชั่ว เพื่อชีวิต ทุกรายการที่คนแก่คนเฒ่า

คุกของชีวิตกับเสน่ห์ของคุณ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๓ แห่งภาค
มาฆบูชาในครั้งนี อาทมาก็ยังคงบรรยายเรื่อง ธรรมะคือสิ่ง
พัฒนาชีวิต ต่อไปตามเดิม. ในชุดนี้ ครั้งแรก ก็พูดถึงข้อ
ควรทราบทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ครั้งที่สอง ก็ได้
พูดถึงชีวิตเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม, ครังนี้เป็นครั้งที่
สาม ก็จะพูดโดยหัวข้อว่า คุกของชีวิตกับสิ่งที่หล่อเลี้ยง
ชีวิต.

ชุด ธรรมะคือสิ่งพัฒนาชีวิต ครั้งที่ ๓, ๗ ก.พ. ๓๐

คนติดคุกของชีวิตอยู่อย่างไม่รู้สึกรู้หา.

ฟังก์มันก็เป็นของแปลกอยู่บ้าง ที่เรียกว่า คุกของชีวิต มันมีความน่าหวัอยู่ตรงที่เรียกว่า ไม่มีใครรู้จัก. ผู้ที่ติดคุกเหล่านี้ไม่รู้จักคุก, แล้วก็จะไม่รู้สึกรู้หาว่าติดคุก; พอมาบอกว่าติดคุกก็คงจะไม่เชื่อ แล้วก็จะได้พูดต่อไป. *ใครมันติดคุก* มันก็น่าหวั: ถ้าพูดอย่างธรรมดาสามัญก็ว่า เราเรานั่นแหละมันติดคุก, มันติดคุกอะไร? ก็ติดคุกตัวเรา, หรือจะพูดว่าตัวตน — ตัวตน; พูดอย่างตัวตน คนธรรมดาที่มีตัวตน, ตัวตน นั้นแหละ มัน ติดคุก มันก็ติดคุกแห่งตัวตน. ถ้าพูดกันกลางๆ ว่าชีวิตๆ ก็ชีวิตนั้นแหละมันติดคุก, ติดคุกของชีวิตเอง.

ฟังก์ให้คิดว่า ถ้ามีเรา เรานั้นแหละมันก็เป็นคุก, เราติดคุกเรา; ถ้าพูดว่าตัวตน มันก็คือตัวตนติดคุกตัวตน, ถ้าพูดว่าตัวกู มันก็ตัวกูมันติดคุกตัวกู ตัวกูมันกลายเป็นคุกของตัวกู, ถ้าพูดว่าชีวิต ชีวิตติดคุก มันก็ติดตัวชีวิต ชีวิตกลายเป็นคุกขึ้นมา. ที่จริงสิ่งเหล่านี้มิได้มีตัวตน, มิได้มีตัวตน แต่แล้วก็ยังเป็นคุกทั้งที่ไม่มีตัวตน. ถ้าตัวตน

เป็นมายา คุณ เป็นมายา ก็เรียกว่ามันเป็นคุณได้ ตลอด
 เวลาที่ยังมีความรู้สึกว่าเป็นตัวตน เป็นตัวกู เป็นตัวเรา มัน
 ก็ติดอยู่ในสิ่งนั้นแหละ, สิ่งนั้นแหละมันกลายเป็นคุณ เรียก
 ว่าติดคุกของชีวิต, ชีวิตเองกลายเป็นคุณ สำหรับชีวิตนั้นติด
 คุณ. อย่างนี้จะเข้าใจได้หรือไม่ ก็ลองใคร่ครวญดูเถิด ถ้า
 เข้าใจก็คงจะฟังถูก, ถ้าเข้าใจไม่ได้ ก็คงจะฟังไม่ถูกเหมือนกัน,
 แต่เดี๋ยวนี้อยากจะให้เข้าใจ อยากจะให้เข้าใจ จึงเอามาพูด.

ทุกคน ทุกคน ล้วนแต่ติดคุก ยกเว้นพระอรหันต์,
 ยกเว้นพระอรหันต์ พวกเดี๋ยวที่จะไม่ติดคุก เพราะว่าท่านไม่
 มีตัวตน ท่านหมดความรู้สึกแห่งตัวตน ไม่มีตัวตนที่จะกลายเป็น
 เป็นคุณ. ขอให้สังเกตกันในข้อนี้ พอเริ่มจะเป็นพระอรหันต์
 ก็เริ่มหลุดจากคุก, เป็นพระอรหันต์ ก็คือหลุดจากคุกโดย
 ประการทั้งปวง เพราะมันหมดตัวตน; ถ้ายังมีตัวตนอยู่
 เพียงใด ตัวตนก็เป็นคุกของตัวตนอยู่เพียงนั้น. นี่
 เรียกว่าทุกคนติดคุกแห่งชีวิตหรือไม่ ก็ใคร่ครวญดูเถิด อะไรๆ
 มันก็ไม่พ้นไปจากอำนาจวิสัยแห่งตัวกู—ของกู มันวนอยู่ในนี้
 มันออกไปจากนี้ไม่ได้, มันมีอัตตานุทิฏฐิ—มีความตามเห็น
 ว่าตัวว่าตน มันก็วนอยู่ในทิฏฐินี้ ออกไปจากทิฏฐินี้ไม่ได้

ก็เรียกว่า ดิตถุคแห่งทิวฐิวาตัวตน. ใครเป็นผู้คิด? ที่เรียกว่า ตัวตนนั้นแหละ; เพราะฉะนั้นมันก็คือคนนั่นเอง คนธรรมดาสามีญที่ยังมีความยึดถือว่า ตัวตน มันก็ดิตถุคแห่งตัวตนที่มันยึดถือขึ้นมา. แล้วมันน่าสงสารหรือไม่? แล้วมันรู้สึกตัวหรือไม่? นี้ขอให้กิตตุเถิก.

แล้วที่มันน่าสงสารยิ่งไปกว่านั้น น่าละอายยิ่งไปกว่านั้น ก็คือว่า คน คน มนุษย์นี้ มันดิตถุคตรงที่ที่มันคิดว่ามีตัวตนเท่าไร, แล้วมาแมวมันกลับไม่ดิตถุค หรือไม่ดิตถุคมากเหมือนคน; นำหัวหรือไม่นำหัว สัตว์เดรัจฉานมันกลับดิตถุคน้อยกว่าคน เพราะมันคิดว่าตัวตนไม่ค่อยมาก, ไม่ค่อยจะเป็น ไม่ค่อยจะมาก, มันเลยดิตถุน้อยกว่า มันไม่รู้ว่าเคยตร้อนอยู่ด้วยตัวกูๆ มากเหมือนกับคน, คนดิตถุคมากกว่าก็น่าละอายแมวหรือไม่? หรือว่าจะดูให้ต่ำลงไปอีก จนถึงคนไม่ชีวิตประเภทคนไม่ระดับต้นไม้ นี่ยังดิตถุคน้อยลงไปอีก, มันคิดไม่เป็น มันยังไม่มีตัวตน จะไม่รู้สึกอะไรเสียเลย ความดิตถุคมันก็น้อยกว่า น่าละอายหรือว่าน่าสงสารตัวเองหรือไม่?

นี้มาบอกให้รู้ว่า มนุษย์หรือคน คนธรรมดา^{นี้}มันดิตถุคตัวเอง มีตัวกูเท่าไรก็ดิตถุคเท่านั้น, มีของกูเท่าไร

ก็ติดคุกของกูเท่านั้น, ความรู้สึกเป็นตัวกูเป็นของกูนั้น
 แหะละเป็นตัวกู ของใครก็คนนั้นติด. ถ้าเรียกว่าชีวิต
 ชีวิตก็กลายเป็นคุก, ถ้าเรียกว่าตัวตน ตัวตนก็กลายเป็นคุก,
 ถ้าเรียกว่าตัวเรา เราก็กกลายเป็นคุกสำหรับเรา, ข้อนี้นเคยมอง
 เห็นกันหรือเปล่า? ถ้าไม่มองเห็นก็ ควรจะมองเห็นกันเสียที
 เพราะว่าฟังธรรมมานานักแล้ว; ธรรมะเป็นธรรมะอยู่ใน
 พระไตรปิฎก อยู่ในหนังสือ อยู่ในหีบในห่อ, ธรรมะไม่
 มาอยู่กับชีวิต ไม่มาเป็นเครื่องเบียดเผยของชีวิต ไม่มาเป็น
 สิ่งพัฒนาชีวิต.

ฟังรู้ตัวว่าชีวิตกลายเป็นคุก.

เดี๋ยวนี้เราจะคุยเขี่ยกันให้รู้สึกชัดเจนลงไปว่า ธรรมะ
 เป็นเครื่องพัฒนาชีวิต, อย่าให้ชีวิตนี้มันมีตมหนัก มันโง่
 เขลา จนกลายเป็นคุกแก่ชีวิตนั่นเอง, ชีวิตกลายเป็นคุก
 สำหรับชีวิตนั่นเอง แล้วจะติดคุก. ฟังดูคล้ายกับว่าเป็น
 เรื่องลึกลับ แต่ถ้าไม่เคยคิดไม่เคยนึก มันก็เป็นเรื่องลึกลับ
 ถ้าเคยคิดเคยนึกอยู่บ่อยๆ ก็เป็นเรื่องธรรมดาๆ ในข้อที่ว่า
 แต่ละคนๆ ติดอยู่ในความยึดมั่นถือมั่นว่า ตัวตน บ้าง
 ว่า ของตน บ้าง แล้วมันก็ทำอะไรให้หนักไปกว่านั้นไม่ได้,

วนอยู่ในความคิดนึกอันนี้ เหมือนกับวนอยู่ในคุก ถูก
ขังอยู่ในคุกออกไปไม่ได้.

คนธรรมดาที่ติดคุกอย่างธรรมดา, อันธพาลที่ติดคุก
มีดียิ่งไปกว่าธรรมดา; แม้ว่ามันจะเป็นรูปแบบที่ต่างกัน
มันก็เป็นคุกทั้งนั้นแหละ ถ้ามันยังมีตัวตน. พวกเทวดาใน
สวรรค์ก็มักสนุกสนานหรรษาๆ, พวกมนุษย์ก็ทำบุญอยากจะไป
ติดคุกที่นั่น, พวกพรหมก็ยิ่งมากไปกว่านั้น มีตัวกษัตริย์เหนียว
แน่นยิ่งกว่าใคร. บางคนอาจจะไม่เคยเข้าใจก็ได้ว่า พวก
พรหมนั้นจะมีตัวตนเบาบาง, ในพระบาลีมีกล่าวไว้ว่า พวก
พรหมนั้น กลัวตายที่สุดเลย พอพูดถึงว่าการดับแห่งสักกายะ
ดับแห่งตัวตนของกัณ พวกพรหมกลัวที่สุด. เพราะเขากำลัง
รู้สึกว่าเขาสบายที่สุด ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด วิเศษที่สุด,
เป็นชีวิตที่ประเสริฐที่สุดไม่อยากจะตาย; พอพูดว่าจะต้องตาย
พวกพรหมจะกลัวมากกว่าพวกไหน เพราะมีตัวตนที่น่ารัก
น่าพอใจ น่าพิศมัย ยิ่งกว่าตัวตนพวกอื่น ก็เลยได้ติดคุกชนิด
ที่ไม่รู้สึกไม่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีก.

ถ้าจะดูกันในหมู่มนุษย์ มันก็มีตัวตนกันทั้งนั้นแหละ
ทั้งมนุษย์ โง่มนุษย์ฉลาด เพราะว่าฉลาดอย่างมนุษย์ในโลกนี้

มันไม่ได้ละตัวตนดอก, บางทีจะยิ่งลำบากมากไปเสียอีก มี
ทรัพย์สมบัติมาก มีเกียรติยศชื่อเสียงมาก มีไมตรี สังคม
สมาคมที่สูงเลิศมาก, แล้วจะว่าอย่างไร มันก็ติดคุกที่สวยงาม
กว่าคนธรรมดา ซึ่งมันมีส่วนที่หลงยึดถือน้อย เพราะมันไม่
ค่อยจะมี. ถ้าไปถึงอันธพาล ก็ติดคุกมีคเอาเลย นี่ในโลก
อันธพาลก็ติดคุก, คนปรกติก็ติดคุก.

ที่นี้ว่าคนดี ๆ มันบ่ดี มันหลงดี มันเมาดี มัน
จมดี, คนดีมันก็ติดคุกของความดี, คนเมาบุญ บ้าบุญ
หลงบุญ จมอยู่ในบุญ มันก็ติดคุกบุญ บุญ บุญ. ข้อน^๕
ละคงถูกค่า เพราะมีสอนกันแต่ให้ทำบุญ สอนกันแต่ให้ทำดี;
เรามาบอกว่าบุญว่าดี เป็นที่ต่งแห่งความยึดถือ แล้ว
กลายเป็นคุกหนักกว่าธรรมดา ก็ต้องถูกค่า แต่ไม่เป็นไร
พูดความจริงกันก็ได้. คนโบราณบ่ฆ่าตายายของเราเขาก็คงจะ
รู้ดี มันจึงมีคำพูดของคนโบราณ ซึ่งเคยเอามาพูดให้ฟังอยู่
บ้างแล้ว แต่จะลืมกันเสียแล้วก็ได้ว่า “ทั้งชั่ว ทั้งดี ล้วนแต่
อัปรีัย” จะค่าก็ได้ เอาซิ; บอกว่า “ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่
อัปรีัย” นี่เป็นคำพูดของคนโบราณ ยืมเขามาไม่ใช่ว่าจะมอง
เห็นได้เอง. แต่เมื่อพอได้ยินเขาพูดก็นึกขึ้นได้ เออจริง;

คำว่าอปริย อปริยะ แปลว่า ไม่น่ารัก ไม่ควรรัก ไม่น่ารัก
 เพราะว่าถ้าไปยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้ว มันกัดเอาทั้งนั้นแหละ,
 ทั้งชั่วทั้งดีไปยึดมั่นกับมันแหละ มันกัดเอาทั้งนั้นแหละ.
 จึงไปติดคุกชั่วติดคุกดี.

ยึดมั่นหมายมั่นดี แล้วก็เดือดร้อนลำบากอยู่เพราะดี,
 บ้าเลยเพราะดี, อย่างนี้จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ ไปกิดคุณเองว่า
 คนบ้าทั้งหลายในโลก มีคนบ้าก็ล้าน ๆ คน ทุกคนมันบ้า
 ดีมาก่อน มันบ้าดีมาก่อนมันจึงบ้าจริงบ้าจริง ๆ ขึ้นมา;
 ก่อนที่จะวิปริตเป็นคนเสียสตินั้นมันมีเรื่องบ้าดี บ้าดี จะดี
 จะดี จะดีอย่างนั้น จะดีอย่างนี้ มากมายหลายอย่างก็เลยได้
 บ้าจริง, ค่อย ๆ ลืมตัวไปจนบ้าจริง; มากกว่านั้นอีก มันก็
 ฆ่าตัวตาย. คนฆ่าตัวตายนานาชนิด หลายรูปแบบ ไป
 พิจารณาสอดส่องดูไปถึงจุดที่สำคัญ ก็จะมีพบว่ามีมูลมา
 จากมันบ้าดี, เขาคิดว่าไม่มีทางออกทางอื่นแล้วที่ก็จะดีได้
 นอกจากฆ่าตัวเองเสีย, ฆ่าลูกฆ่าเมียเสีย, แล้วฆ่าตัวเองเสีย,
 แล้วก็จจะว่าดี พันทุข์ไปที่ หรืออะไรตามแบบของเขา
 ก็คือเขาเห็นว่ามันดี จึงฆ่าตัวเองตาย. นี่มันคือติดคุกอยู่ใน
 ความดี, ติดคุกของความดี ได้บ้าจริงบ้าง ได้ฆ่าตัวตายบ้าง

อะไรบ้าง. ความคิดอย่างอื่นไม่มี ถ้าออกไปจากความคิด
อันหนึ่งไม่ได้ มันก็ติดคุกของความคิดอันนี้ มันจึงมีผลอย่างหนึ่ง
ที่เดือดร้อนนอนไม่หลับกระสับกระส่ายอยู่. มันไม่ได้ติดตามที่
มันต้องการ เพราะมันไปบ้าตีเข้าไปมากพอสมควรแล้ว มัน
ก็ต้องนอนไม่หลับ แล้วมันก็ทรมาน ด้วยความบ้าตี อยากรู้
หลังดี เมาคี.

หลักพระพุทธศาสนาเป็นความถูกต้อง.

ควรจะรู้จักกันว่า มนุษย์นี้รู้จักแต่บ้าตี มันไม่
ต้องการจะกลางๆ, ไม่ต้องการแต่เพียงว่ากลางๆ คือถูก
ตองก็พอแล้ว, ไม่ต้องชั่วไม่ต้องดี ถูกตองก็พอแล้ว นี่ก็
หมายความว่า. คำว่าถูกต้องๆ นั้นมันไม่บ้า; ถ้ามันมุ่ง
หมายเอาแต่เพียงถูกต้องๆ แล้วมันบ้าไม่ได้; หรือ คำว่า
กุศล, เป็นกุศล เป็นกุศลนี้มาจากความฉลาด มันก็บ้า
ไม่ได้, แต่ถ้าว่าบุญมาจากศรัทธาซึ่งมลายก็ได้ เพราะ
ฉะนั้น บุญมันบ้าได้ จึงมีคำพูดว่าบ้าบุญ; แต่คำพูดว่า
บ้ากุศลไม่มีไม่ได้ยิน เพราะคำว่า กุศลมาจากปัญญา จาก

ความฉลาด ตัดความโง่ มันเลยไม่บ้า; เอนั้นแหละ เป็น
ที่เฟื่องเสียง ว่าถูกต้อง ถูกต้อง.

คำว่าถูกต้องๆ นั้น ขอให้ถูกต้องตามหลักพุทธ
ศาสนา ตามหลักธรรมะถูกต้อง ก็ไม่เป็นอันตรายแก่
ฝ่ายใด มีประโยชน์แก่ทุกฝ่ายนั้นคือถูกต้อง, ถูกต้อง ถูก
ต้องตามแบบนักคิดสมัยใหม่ ถูกต้องตาม logic ถูกต้องทาง
philosophy ถูกต้องบ้างๆ บอๆ นั้น ไม่มีจุดจบ แล้วก็ไม่มี
ค่อยจะตกลงกันได้ ว่าถูกต้องอย่างไร. ถ้าถูกต้องตาม
หลักธรรมะแล้วมันง่ายนิดเดียว ไม่ทำอันตรายใคร เป็น
ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, ^{นี้คือถูกต้อง} เรียกว่าสัมมา สัมมา
แปลว่า ชอบๆ โดยชอบคือถูกต้อง. สัมมัตตา ความ
ถูกต้อง เป็นตัวพุทธศาสนาทั้ง^ๆกันเลย สัมมัตตะ ๑๐
ประการ นั้น เป็นตัวพุทธศาสนาที่สมบูรณ์; ถ้า *มรรค*
มองค์ ๘ ประการยังเพียง ๘ ^{นี้ยัง} เป็นเพียงส่วนเหตุ, ถ้ามี
ส่วนผลคือ สัมมาญาณะ สัมมาวิมุติ เข้ามาเป็น ๑๐, เป็น
พุทธศาสนาสมบูรณ์, เป็นความถูกต้อง ๑๐ ประการ ^{นี้ถูก}
ถูกต้องๆ ^{นี้มัน}จึงออกไปจากคุกแห่งความชั่วความดี.

ฉะนั้นขอให้เข้าใจหลักพุทธศาสนา ของตน ว่า
 ไม่ใช่เรื่องเมามตี บ้าตี หลงตี จมตี แล้วได้บ้าเลย; แต่มัน
 เป็นความถูกต้อง : เข้าใจอย่างถูกต้อง, คตินึกศึกษาต้องการ
 อย่างถูกต้อง, พุทธจาถูกต้อง, ทำการงานถูกต้อง, เลี้ยงชีวิต
 ถูกต้อง พากเพียรถูกต้อง มีสติระลึกรู้ได้อย่างถูกต้อง มีสมาธิ
 บั๊กใจมันอย่างถูกต้อง. มัน ถูกต้อง นะ อย่าแปลว่าดี;
 สัมมา แปลว่า โดยชอบคือถูกต้องๆ; ขอให้ทุกคนสนใจ
 ไว้เถอะ จะได้ไม่ติดคุกแห่งความดี คือตัวกู่มันจะดี มัน
 จะดีดี มันจะมีดี มันก็กลายเป็นติดคุกแห่งความดี, แต่
 ภายใต้นั้นไปอีกที มันเป็นคุก คุกแห่งตัวกู. ตลอดเวลาที่
 มันยังมีตัวกู มันก็ต้องมีความคิดอย่างนี้แหละ มันออกไปจาก
 ความคิดอย่างนี้ไม่ได้ มันติดคุกแห่งตัวกู แล้วตัวกูนั้นมัน
 มีดี มีดีเป็นที่ปรารถนา มีดีเป็นที่หลงไหลพัวพัน มันก็ติด
 คุกแห่งความดี, ตัวกูดี ติดคุกแห่งความดีของตัวกู. อย่า
 เข้าใจว่าฉลาดแล้วจะไม่ติด ฉลาดอย่างไรในโลกๆนี้ มัน
 ยิ่งฉลาดที่จะดันเข้าไปในคุก; คนฉลาดมันต้องการจะดี
 มากไปกว่าอีก มันก็เลยลึกลงไปอีก ติดคุกแห่งความดี
 ลึกลงกว่าคนโง่ น่าสงสารหรือไม่ น่าสงสาร.

คำว่า บำดี เมาดี หลงดี บำบุญ หลงบุญ นั้น
 คือสิ่งที่เป็นลูกชนิดที่มองไม่เห็นตัว, แล้วมีความตั้งคุด
 สูงมาก ตั้งเข้าไป ตั้งเข้าไป เลยกลายเป็นว่า ตลอดชีวิตนี้
 มันติดคุกแห่งชีวิตอยู่อย่างนี้ด้วยกันทุกคน, แล้วก็น่าละอาย
 สัตว์เดรัจฉานที่มันสร้างคุกไม่เป็น มันมีความคิดว่าตัวกู—ของ
 กู ไม่ค่อยจะเป็นหรือเป็นน้อย มันเป็นเพียงนิดๆ หน่อยๆ
 ตามสัญญาชาติญาณธรรมดา, คนมันคิดเก่ง มันพัฒนาไปใน
 ทางดี ๆ ๆ แล้วมันติดอยู่ที่นั่นออกไปไม่ได้.

คำว่า โลกียะ โลกียะ มันก็เกิดขึ้น โลกียะอยู่ใน
 วิสัยโลก มันก็เกิดขึ้น จนกว่ามันจะเอื่อม มันจะเอื่อมระอา
 เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องดีนั้น มันจึงอยากพ้นไปจากนั้น, อยู่
 เหนืออิทธิพลของชั่วและดี จึงเกิด คำว่า โลกุตระ ขึ้นมา
 เหนือโลก เหนือวิสัยโลก. คำว่า โลกนี้ไม่มีอะไร มีแต่
 วิสัยแห่งความชั่วความดี วนเวียนกันอยู่ : มีบุญมีบาป
 มีทุกข์มีสุข มีได้มีเสีย มีแพ้มีชนะ มีได้เปรียบเสียเปรียบ
 ไม่รู้ก็ร้อยคู่ เป็นคู่ ๆ ไปเลย มันอยู่ในวิสัยโลกเป็นโลกียะ มัน
 เปื่อระอาสิ่งทรมาณเผาผลาญเหล่านั้น มันก็อยากออกไปให้พ้น

อิทธิพลของสิ่งเหล่านี้ จึงได้มีอกระบบหนึ่งในพระพุทธศาสนา
เกิดขึ้นมา สอนเรื่องพ้นไปจากนั้น คือ โลกุตตระ.

หลุดพ้นจากคุกเป็นโลกุตตระ.

พูดได้ว่าศาสนาอื่นไม่อาจจะมีโลกุตตระ เพราะเขา
อยากจะมีโลกที่ดีที่สุด ไม่ใช่เหนือโลก; เช่นอย่างลัทธิฮินดู
ที่สอนอยู่ในพุทธศาสนา อย่างสูงสุดก็มีอาตมัน, หลุดพ้น
จากโลกนี้ก็ไปอยู่ในปรมาตมัน เป็นโลกที่มีตัวตน เป็นมี
ตัวตนอีกไม่พ้นโลก เพราะยังมีตัวตนที่จะอยู่ ยังมีความเป็น
ตัวตนที่จะอยู่ มันก็ไม่พ้นโลก ไม่ต้องการจะพ้นโลก แต่
ต้องการโลกที่ดีที่สุด. ^๕นี้ทางพุทธเราเห็นว่าโลกๆนี้ไม่ไหว
โลกนี้กลายเป็นคุกขึ้นมาแล้ว ^๕อยากจะทำอะไรก็เสียจากโลก
จึงเกิดโลกุตตระ เหนือโลกขึ้นมา; แต่เดี๋ยวนี้ไปเข้าใจผิด
กันเสียว่าเป็นโลก เป็นโลกอย่างหนึ่ง ไปอยู่กันที่นั่นเหมือน
กับอยู่ในโลกนี้ ^๕มันเข้าใจผิด จึงออกไปจากคุกไปไม่ได้.
มันเพียงแต่เข้าใจไม่อยู่ได้อ่านาอิทธิพลของสิ่งต่างๆ ที่มี
อยู่ในโลก ^๕ทั้งอยู่ที่นั่นอยู่ในโลกนี้ ^๕แต่ว่าอิทธิพลใดๆใน
โลก เสน่ห์ใดๆในโลก, ความยั่ววนใดๆในโลก ไม่ครอบ

ำฉันได้ ฉันอยู่เหนืออิทธิพลเหล่านั้น จิตใจของฉันก็ไม่อยู่
 ใต้โลก มันก็อยู่เหนือโลก. ฉะนั้นเหนือโลก — โลกุตตระ
 ำไม่ต้องตายจากโลกนี้แล้วไปอยู่อีกโลกหนึ่งดอก, อยู่ใน
 โลกนี้ แต่มีจิตใจชนิดที่มันเหนือโลก ไม่มีอะไรใดๆในโลก
 หรืออิทธิพลใดๆ ความหมายใดๆ, คุณค่าใดๆในโลกที่จะ
 มาครอบงำจิตใจฉันได้; อย่างนี้เรียกว่าเหนือโลก, ไม่มี
 ำกุกไม่มีของกู ไม่มีอะไรที่มาพัวพันจิตใจให้ติดอยู่ที่นั่น
 อย่างนี้ก็เรียกว่า เหนือโลก. พุทธได้อีกอย่างหนึ่งก็ว่า เหนือ
 ำกุก เหนือตัวตน เหนือตัวกู ก็คือเหนือความรู้สึกว่า
 มีตัวกู ก็มีแต่ธรรมชาติตามธรรมชาติ เป็นไปตาม
 ำธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ แล้วอะไรไม่มีตัวกู, มันก็
 ำนั้นแหละธรรมชาตินั้นแหละ คือกายกับใจ กายกับใจ มันเป็น
 ำธรรมชาติ, แล้วมันก็รู้จักอะไรได้ทุกอย่าง เพราะใจมันรู้ได้
 ำคิดได้ แล้วมันก็รู้จักความทุกข์ รู้จักความดับทุกข์ ำไม่ต้องมี
 ำตัวกู ลำพังกายกับใจที่มีสติปัญญามากขึ้นๆ และสูงสุด มัน
 ำก็จัดการของมันได้ โดยที่ำไม่ต้องมีตัวกู. อย่างนี้เรียกว่า
 ำไม่มีตัวตนขึ้นมาสำหรับจะติดคุกแห่งตัวตน, มันมีแต่
 ำกายกับใจที่บริสุทธิ์ล้วนๆ ก็ำไม่ต้องติดคุก.

ขอให้ศึกษาเรื่องนี้เข้ามาให้ถึงจุดนี้แหละว่า มันมี
 แต่ธรรมชาติ จะเรียกว่ามีนามรูปล้วนๆ เรียกว่าขั้น ๕
 ล้วนๆ หรืออายตนะล้วนๆ อะไรก็ได้ ไม่ต้องมีสิ่งที่เป็น
 ตัวที่เอามาเป็นตัวตน มันก็มีสิ่งๆ หนึ่งในนั้น ในนามรูป
 หรือในขั้นที่ ๕, ส่วนที่เป็นปัญญา ปัญญามันได้เกิดขึ้น
 มา แล้วมันก็บอกได้ว่า ต้องทำอะไร แล้วมันก็สั่งให้ร่างกาย
 นั้นทำไป พร้อมทั้งจิตใจทำไปตามนั้น ให้มีจิตใจอย่างนั้น มี
 ร่างกายอย่างนั้น มีความคิดนึกอย่างนั้น เต็มขาดลงไป ก็
 ไม่ต้องเป็นทุกข์เลย. นี้เรียกว่ามีทุกข์เพราะโง่ว่ามีตัวตน,
 ดับทุกข์เพราะหมดความโง่ว่ามีตัวตน, จึงพูดว่า เมื่อมีตัว
 ตนก็ติดคุกแห่งตัวตน ทุกคนติดคุกแห่งตัวตน, พอหมด
 ความรู้สึกว่ามีตัวตน มันก็ไม่ต้องติดคุกแห่งตัวตน.
 นี้เรียกว่า หลุดจากคุก, คุกซึ่งความโง่สร้างขึ้นมา; ปัญญา
 มันก็ทำลายเสีย ปัญญาในขั้น ๕ ในธรรมชาตินี้ไม่ต้อง
 เป็นตัวตนออก มันก็ทำลายได้ เพราะมันสร้างขึ้นมาได้ด้วย
 ความโง่ อวิชชา, มันก็ทำลายเสียได้ด้วยปัญญา หรือ
 ด้วยวิชา. ฉะนั้นอภิปาฬนึ่งพยายามสะสมปัญญา ศึกษา
 ให้เกิดปัญญาที่ถูกต้อง ค่อยๆ ละตัวกู ละตัวตนนี้ ให้

บางไปๆ จนกว่าจะหมด, นั่นแหละก็คือการออกจากคุก,
 เป็นพระอรหันต์ ก็คือว่าหลุดออกจากคุกโดยประการ
 ทั้
 ทงปวง, ตัวตนบางไปๆ ก็เป็นไกล่พระอรหันต์เข้าไป;
 ถ้ายังมีตัวตนเต็มๆ ก็ยังเป็น ปุณฺณเต็มๆ จึงได้พูดอย่างที่
 แล้วมาว่า ทุกคนมัน ติดคุกแห่งตัวตน ทั้งคนใจ ทั้งคนฉลาด
 ทั้งมนุษย์ ทั้งเทวดา ทั้งมารพรหม.

ลำดับที่เขาเรียงกันไว้นั้นเขาก็ว่า โลก เทวโลก แล้วก็
 มารโลก แล้วก็พรหมโลก; บางคนอาจไม่เข้าใจว่า ทำไม
 มารโลกมาแทรกอยู่ระหว่างเทวโลกกับพรหมโลก. มนุษย์คือ
 อย่างที่รู้จักกันอยู่, เทวโลกนั้นก็มีการออกไป สนุกสนาน
 เอรีตอว้อย สวยงามไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยนั้นแหละ. นี้คำว่ามาร
 โลก ก็หมายความว่าเทวดาชนิดนั้นแหละแต่มันสูงสุดชั้นสูงสุด
 คือเทวโลกชั้นสูงสุด : กามาวจรชั้นสูงสุด เรียกว่า มาร,
 มารโลกเป็นที่อยู่ของมาร, พญามารต้องลงมาจากชั้นปรนิม-
 มิตตวสดี ทั้งนั้นแหละ, ไม่ได้ลงมาจาก ยามา กุสิต นิมมา
 มาจากปรนิมิตตวสดีทั้งนั้น, กามาวจรโลก อันสุดท้าย
 เรียกว่ามารโลก. ที่นี้ก็พรหมโลก อย่างมีรูป, อย่างไม่มี
 รูป ก็มีตัวตนไปตามแบบที่มีรูป, ตามแบบที่ไม่มีรูป; แต่

มีตัวตนจำกัด เพราะตอนนั้นการคุณก็ไม่เบียดเบียนแล้ว อะไรก็
ไม่มีลำบากแล้ว เพราะไม่มีรูปเป็นที่ตั้งแห่งความลำบาก, ก็
เลยหลงใหญ่ หลงตัวเองใหญ่. เทวโลกก็ดี มารโลกก็ดี
พรหมโลกก็ดี ล้วนแต่มีตัวตน ๆ ตัวตนติดคุก, ติดคุก
แห่งตัวตน.

พูดให้ถูกคำอีกก็ได้ ลงทุนสักล้านหนึ่ง สร้าง
โบสถ์สักหลังหนึ่ง จะหลุดจากคุณแล้วไปติดคุณนั้นที่
ยิ่งไปกว่านั้น, ไปติดคุกที่สวยงามกว่า, ขายคุณเสียแล้ว
ไปซื้อคุณนั้น อยู่ให้สบายให้สวยงามสนุกสนานเอร็ดอร่อย
สูงสุดเหวี่ยงเลย. นี่พูดแล้วมันก็ถูกคำ แต่ถูกคำบ่อยเข้า
มันก็ชินไปเองแหละ มันพูดได้เรื่อยๆ ว่า, ระวังให้ดี เรื่อง
ตัวกูเรื่องของคุณมันเป็นแบบนี้ เรียกว่าคุก คุก แล้วมันก็มี
สิ่งล่อเลี้ยงให้ติดคุก ให้รักคุก; นำหัวหรือไม่นำหัว ใน
คุกมันมีสิ่งที่ยั่วที่ล่อที่ล่อให้รักคุก ให้อยากจะอยู่ในคุก
เพราะไม่รู้ว่าคุณ แล้วก็ยิ่งอยากจะอยู่ในคุก. ถ้าเป็น คุกชั้น
สวรรค์ แล้วก็ยิ่งมากกว่านั้น ถ้าเป็น คุกชั้นพรหมโลก
ขึ้นไปอีก ก็ยิ่งไปกว่านั้นอีก, มีอะไรที่รุนแรงมาก ดึงหรือ
ล่อไว้ให้อยากอยู่ในคุก ให้เมาคุก, ให้ไม่อยากจะออกจากคุก

นี่เขาเรียกว่า เขี้ยวในโลก—อัสสาทะ, อัสสาทะ คำนี้
ตามธรรมชา แปลว่า คุณค่าที่น่ารัก น่าพอใจ; แต่ว่าเดียว
นี้มันมากกว่านั้น มันก็ กลายเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดคนให้จม
อยู่ในกองทุกข์.

คุณอย่างมนุษย์โลก ก็มีกามารมณ์อย่างมนุษย์,
คุณอย่างสวรรค์ในกามาวจร ก็มีกามารมณ์อย่างสวรรค์,
ที่นี้ คุณอย่างพรหมโลกไม่มีกามารมณ์ แต่ก็มีสิ่งที่เป็นที่
ตั้งแห่งความยึดถือหรือราคะ ด้วย ยิ่งไปกว่าอีกเหนียวแน่น
ไปกว่าอีก เป็น รูปราคะ เป็นอรูปราคะ นี้ละยาก. ที่ว่า
พระโสดาบัน สกิทาคามี ละไม่ได้ ต้องอนาคามีบรรเทา
แล้ว แล้วจึงจะ ละหมดเมื่อเป็นพระอรหันต์ แต่แม้
อนาคามีก็ยังละไม่หมดรูปราคะอรูปราคะ—ความสุข อันเกิด
มาแต่รูปและอรูปนั้นแหละคุณที่เข้าใจยากๆ, คุณมนุษย์,
คุณเทวดากามาวจร, แล้วก็ คุณพรหมโลก ชนิดมีรูป และ
ไม่มีรูป ล้วนแต่เป็นคุณทั้งนั้น, เรียกภาษาไพเราะว่าเป็น
วิภวสังสาร เป็นวิภวสังสารที่วนเวียน ที่วนเวียนทั้งนั้น,
ต้องเหนื่อนั้นขึ้นไป จึงจะเป็นโลกุตตระ.

จะว่าอย่างไรกัน? ประกาศตัวเป็นพุทธบริษัท
แล้วก็ติดคุกอยู่ในโลกนี้ ในวิสัยโลก มันก็ยังไม่ได้ลืมหัด ไม่
ลืมหัด ยังไม่รู้แจ้ง ยังไม่เป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
เพราะยังติดคุก. เมื่อเราเกิดมา เราไม่มีความรู้ที่ถูกต้องจาก
ท้องแม่ ไม่มีความรู้อย่างถูกต้องติดมาด้วย, พอเกิด โผล่
ขึ้นมา ก็เริ่มติดคุก รัก นั่นก็ติดคุกนั่น เกลียดนี่ ก็ติดคุก
นี่, มีความรักความยินดี ก็ติดคุกที่น่ารักน่ายินดี มีความ
เกลียดมีความยินร้าย ก็ติดคุกความยินร้ายที่น่าเกลียดน่าชัง
มันก็เป็นคุกชนิดหนึ่งเหมือนกัน เพราะว่ามันจับไว้มันยึดไว้.
อย่าเข้าใจว่า ความโกรธความไม่รักไม่พอใจ นั่นไม่ใช่
อุปาทาน, มันเป็นอุปาทานชนิดหนึ่ง สำหรับที่จะยึดไว้
เพื่อเกลียด เพื่อโกรธ เพื่อกลัว เพื่ออะไรต่างๆ; ต้อง
ไม่มีอุปาทาน อย่างใดเลย จึงจะเรียกว่าไม่มีคุก, ไม่ได้
ติดคุก.

ทุกคนติดคุก แล้วยังพอใจเมาคุกอีก.

ขอให้ทุกคนมองดูกันในข้อแรกนี้ว่า เราทุกคนกำลัง
ติดคุก แล้วในคุกนั้นยังมีสิ่งที่ล่อลวงหลอกลวงให้เมาคุก

ให้พอใจที่จะอยู่ในคุก. จะเล่าเรื่องที่เคยเล่าบ่อย ๆ อีกทีก็
 ได้ว่า ผู้หญิงคนหนึ่งแถวนี้ ย่อออกชื่อเลย ก็อยากไป
 นิพพาน อาตมาบอกว่า ในนิพพานไม่มีรางวัลนะ อยากไหม ?
 อ้า! อย่างนั้นไม่เอา ไม่เอา ไม่อยาก, ขอถอน. ในนิพพาน
 ไม่มีรางวัลเพียงแต่ไม่มีรางวัลก็ไม่อยากไปแล้ว, แต่ที่มีรางวัล
 ในโลกนี้มีรางวัล เกออยากจะทำ, แต่ได้ยินเขาว่านิพพานเป็น
 สุขอย่างยิ่ง ๆ แก่ก็คิดว่าจะมีรางวัลชนิดที่ดีกว่านี้ ก็อยากจะไป.

มีอะไร ๆ อยู่ในคุกที่ล่อลวงให้คนเมาคุก พอใจคุก
 สมัครงใจที่จะอยู่ในคุก ไม่ออกไปจากคุก, แล้วมันก็ อยากจะ
 ให้มีคุกที่ดีกว่า นั้นแหละ จึงละจากคุกอย่างมนุษย์ ไป
 ติดคุกอย่างสวรรค์ กามาวจร แล้วหลุด แล้วก็ไปติดคุก
 อย่างรูปาวจร ไปติดอย่างอรุปาวจรตามลำดับ : กามาวจร
 รูปาวจร อรุปาวจร ล้วนแต่เป็นโลกิยะ ยังผูกพันอยู่ในวิสัย
 โลก นั้นแหละคือคุก.

คิดว่าจะทำอะไร? จะออกจากคุกกันไหม? หรือ
 จะเลื่อนคุก เลื่อนคุกให้ดีกว่า ให้แพงกว่าให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จะ
 พุดให้มันใกล้ชีวิต ให้มันง่ายขึ้นมาอีก อยู่อย่างธรรมดาสามัญ

นี้ก็สบายดีแล้ว ไม่ยุ่งยาก; ที่นั่นมัน อยากจะเลื่อนคุณนี้
 ไปก็เงินเขามาซื้อโทรทัศน์ จะได้มาโทรทัศน์, จะได้ดู
 โทรทัศน์ จะได้มีตู้เย็น จะได้มีอะไรต่างๆ, มันอยากเลื่อน
 คุณเท่านั้นแหละ มันไม่มีอะไรดอก เพราะว่าเราอยู่ได้โดย
 ไม่ต้องมีตู้เย็น ไม่ต้องมีโทรทัศน์ ไม่ต้องมีรถยนต์; แต่
 มันก็ไม่พอใจ มันจะเลื่อนขึ้นไปให้มีโทรทัศน์ มีตู้เย็น มี
 รถยนต์ ก็ไปก็เงินเขามา แล้วก็เอามาสำหรับเป็นคนที่ดี
 กว่าเดิม ที่ยิ่งกว่าเดิม แนบเนียนกว่าเดิม, เป็นการเลื่อน
 คุณเท่านั้นเอง.

อย่าเข้าใจว่าเป็นการดับทุกข์ หรือเป็นการออกไป
 ไปจากคุก บางทีมันจะค่ามากไปกว่านั้น อยู่ดี ๆ มันไม่ชอบ
 มันก็ไปพอใจอบายมุข : อบายมุขคือ *ดื่มน้ำเมา เที่ยว*
กลางคืน ดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่ว เป็นมิตร
ไว้; คนเหล่านี้คิดว่าดีกว่าที่นั่น แต่หารู้ไม่ว่านั่น
 มันเป็นคุกที่ร้ายไปกว่านั้นอีก เขาจึงได้เรียกว่าอบายมุข
 คือปากทางแห่งอบาย ปากทางแห่งอบาย. อบายมุข บาง
 คนพอใจในน้ำเมาจนยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ หมดก็มี เคยเห็น
 เรียกว่าเมื่อขอร้องให้เลิกน้ำเมาเขาโกรธ. ดูการละเล่น เล่น

การพนัน อย่างนี้เขาชอบยิ่งกว่า, ชอบเล่นไผ่ยิ่งกว่าฟัง
พระสวด, จริงหรือไม่จริงก็ไปคูก็แล้วกัน มันอยากจะติด
คุกต่ำๆ ไม่อยากจะเลื่อนให้มันดีขึ้นไป.

คุกที่สำคัญคือคุกแห่งอุปาทานว่าตัวตน.

นี่เป็นข้อใหญ่ใจความ สรุปสั้นๆ ได้ว่า ชีวิตมัน
ติดคุก, ติดคุกตลอดชีวิต ตัวตนติดคุก ติดคุกแห่งตัวตน
ตัวกูติดคุกแห่งตัวกู เรียกว่าอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น
อย่างโง่เขลานั้นแหละมันเป็นคุก, อุปาทานว่าอะไร มันก็เป็น
คุกชื่ออื่นขึ้นมา. นี่ก็ติดอยู่ที่นั่น แล้วก็มัวเมาอยู่ที่นั่น
มีตัวตนมากเท่าไร ก็เป็นคุกใหญ่ขึ้นเท่านั้น, มีอุปาทานมาก
เท่าไร มันก็เป็นคุกมากคุกใหญ่ขึ้นเท่านั้น, มันลำบากมาก
ลำบากน้อย มันก็เท่ากับความมากหรือน้อยของอุปาทานนั้น
แหละ, อุปาทานมีเท่าไรมันก็สร้างควมมากควมใหญ่
ควมลำบากยุ่งยากขึ้นเท่านั้นแหละ.

อุปาทานก็อยู่ในรูปของ ๒ คำ คือ ตัวตน กับ
ของตน จะตัวเราหรือของเรา, ตัวตนหรือของตน ตัวกู

หรือของกุก็แล้วแต่ มันก็มี ๒ อันเท่านั้นแหละ คือ มีว่า
 ตัวตน กับว่า ของตน. ตัวตน ก็คือ ตัวข้างใน ตัวตน ๆ
 นามรูปเป็นตัวตน, ขันธ์ ๕ เป็นตัวตน, อายุตนะ ๖
 เป็นตัวตน, นี้เรียกว่าตัวตน ๆ. ติดคุกแห่งตัวตนเต็มทีเลย
 หันไปทางไหนก็ยังอยู่ในคุกแห่งตัวตน, จะหมุนจะคืนไปทาง
 ไหน ก็ยังอยู่ในคุกแห่งตัวตน ถึงขั้นพรหมโลกก็ยังหมุนอยู่
 ในคุกแห่งตัวตน; นี้เรียกว่าคุกภายในเป็นตัวตน. ที่
 คุกที่เนื่องกับตัวตน จะเรียกว่าคุกภายนอกก็ได้ แต่
 คำบาลีเขาว่า เนืองอยู่กับตัวตน ก็คืออัตตนิยา; อัตตาคือ
ตัวตน, อัตตนิยาก็คือของตน คือ ของกู ๆ ๆ, ตัวตนมันมีอะไร
 เป็นที่ยึดถือ มันก็ว่าอันนั้นแหละของกู ๆ ๆ มันก็ได้แก่สิ่ง
 อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ ที่เป็นวัตถุก็เป็นบุตตรภรรยาสามี
 ทรัพย์สมบัติ ที่เป็นนามธรรมก็เป็นเกียรติยศ เป็นบุญเป็น
 กุศลเป็นอะไรไปตามแต่มันจะยึดเอาว่าเป็นของกู.

สิ่งที่เป็นที่ตั้งต้นแห่งความยึดถือ มีอยู่ ๒ อย่าง
 เป็นตัวตน กับ เป็นของของตน คือ เป็นอัตตา เป็น
 อัตตนิยา, แล้วมันขึ้นอยู่กับตัวตน เพราะว่าถ้ามีตัวตนแล้วมัน
 ก็จะมีของตน ถ้ามันไม่มีตัวตนมันมีของตนไม่ได้. ถ้าคุก

ที่แท้มันก็คล้าย ๆ กับสิ่งเดียวคือตัวตน กับสิ่งที่เฝ้าอยู่กับ
ตัวตน มีตัวตนเป็นประธาน ; แต่ถ้าแยกเป็น ๒ อย่าง
ก็มีตัวตนกับสิ่งที่เฝ้าของตน หรือเฝ้าอยู่กับตัวตน แยก
ออกมาเป็นของตนก็เรียกว่าของตน.

เรามีตัวตน, เรามีของตนเป็นเครื่องกักขัง
จิตใจให้อยู่ในวงนั้น ออกไปจากนั้นไม่ได้ ; ติดคุกตัวตน
แล้วมีเส้นหน้ คือของตนที่อยู่^๕ในคุก มันล่อมันหลอกผูกพัน
เอาไว้ ไม่ให้อยากออกไปจากคุกนี้, มีของตนเป็นเครื่อง
หลอก เป็นเครื่องล่อ เป็นเครื่องทำให้มัวเมาอยู่^๕ในคุกนี้
คุกแห่งตัวตน ทั้งตัวตนและทั้งของตนมันก็กลายเป็นคุกไป
หมดรวมกันไปแล้ว. ฉะนั้นจึงเหนียวแน่น ก็ดูเอาเองซิ
ไม่ต้องถามใคร, อ่านจากหนังสือก็ลำบากไม่ค่อยเข้าใจ. ดู
ตัวเอง ดูที่เป็นอยู่จริงในชีวิตนี้ มีอะไรเป็นตัวตน, มีอะไร
เป็นของตน, แล้วมันยึดถืออย่างเหนียวแน่นที่สุด จริงหรือไม่
จริงหรือไม่? ไม่ต้องเชื่อใคร ; พระพุทธศาสนา สอน
ให้ดูภายใน ดูตัวเอง รู้จักตัวเอง ไม่ต้องเชื่อใคร.

เรื่องไม่ต้องเชื่อใครนั้นก็ถูกค่าอีกเหมือนกัน เพราะ
เขาไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้อย่างนั้น พระพุทธเจ้า

ท่านสอนว่าไม่ต้องเชื่อใคร ต้องเชื่อสติปัญญาของตน
ที่มองเห็น. กาลามสูตรข้อสุดท้ายว่า อย่าเชื่อเพราะเหตุว่า
สมณะนี้เป็นครูของเรา; นี่มันก็เท่ากับปฏิเสธพระพุทธเจ้า
เองแหละ ว่าไม่ต้องเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นครูของเรา และ
พูดแล้วเราก็จะเชื่อ. ท่านให้ฟังเท่านั้น ฟังแล้วไปคิด
ไปใคร่ครวญ มองเห็นว่ามันจะดับทุกข์ได้ แล้วก็
ปฏิบัติดู, ดับทุกข์ได้แล้วก็เชื่อ ฉะนั้นกลายเป็นเชื่อ
ตัวเองช่วยตัวเองได้.

หลักอีกหลักหนึ่งในมหาปเทศ ก็ว่าอย่าเชื่อเพราะ
ผู้นั้นเขาอ้างว่า ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า; ไม่เชื่อแต่ก็ไม่
ปฏิเสธ, รับมาพิจารณาดูว่าดับทุกข์ได้ไหม ถ้าดับทุกข์ได้
ก็ได้ เขาจำมาถูกแล้ว; แต่ถ้ามันดับทุกข์ไม่ได้แล้ว ก็
เขาจำมาผิดแล้ว, ฉนั้นไม่เชื่อ แม้แจะอ้างว่าฟังมาจากพระ
พุทธเจ้า. ข้อนี้มันจะได้ไกลงไปถึงกับว่าในพระไตรปิฎก
ที่เชื่อว่าได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้านั้น ก็มีน้ำหนักทั้งนั้นแหละ,
ฉนั้นไม่เชื่อว่าแก็่ได้ฟังจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น. ต้องดูว่ามัน
ถูกหรือผิด, มันดับทุกข์ได้หรือไม่, นั่นมันเป็นถึงขนาดนั้น.
นี่พุทธศาสนาเรามีอิสระ ขนาดนี้; ฉะนั้นนำมาใช้กับ

พระอนันท์ได้ พระอนันท์บอกว่าได้ฟังมาอย่างนี้ แดงใน
ที่ประชุม เอ้า, ก็ฟังมาอย่างนี้ก็จตๆ กันไว้ บันทึกกันไว้
จำกันไว้ แต่ฉัน จะไม่ยอมเชื่อเพราะเหตุที่ได้ฟังมาจากพระ-
พุทธเจ้า ตามคำสั่งของพระพุทธเจ้า จะต้องพิจารณาดูก่อนว่า
มันดับทุกข์ได้หรือไม่; ถ้ามันเข้าได้กับเรื่องทั่วไปที่จะดับ
ทุกข์ได้ เอ้า, ลองปฏิบัติดู เอ้ามันดับทุกข์ได้ก็เอาจริง
ที่นั่นทำที่นั่น เชื่อที่นั่น ปฏิบัติที่นั่น ก็ยังดับทุกข์ได้
ยังดับทุกข์ได้ ก็ยังเชื่อที่นั่น, พอหลุดพ้นแล้วก็เลยเชื่อ
ถึงที่สุด.

เรื่องศรัทธา, ศรัทธาที่จะมีจริงถึงที่สุด มีแต่
พระอรหันต์เท่านั้นแหละ, มนุษย์เหล่านี้อย่าอวดดีไปเลยว่า
มีศรัทธา มันงมงายทั้งนั้นแหละ; ต่อเมื่อดับทุกข์สิ้นเชิง
แล้ว เชื่อได้ว่า โอ, มันดับทุกข์ได้จริง มีปรากฏอยู่อย่างนี้
ศรัทธาจึงจะเต็มเปี่ยม, มันจะมีได้ก็แต่พระอรหันต์เท่านั้น
อย่ามัวมโห่งว่า ศรัทธาเป็นของเบื้องต้น, มันก็จริงมันตั้ง
ต้นจริง แต่มันเต็มทีบริบูรณ์เมื่อเป็นพระอรหันต์ คือ ดับ
ทุกข์ได้แล้วศรัทธาจึงจะเต็มที. ข้อความอย่างนี้ หลัก
เกณฑ์อย่างนี้ อ่านพบในพระบาลีไม่ใช่ว่าเอาเอง;

แต่ถ้าจะมองเอาเองโดยเหตุผลก็เห็นจริง ถ้าจับทุกข์ได้เสร็จ
 แล้วก็เชื่อเต็มที. เดียวมันเชื่อไปตามเขาว่า เชื่อไปตามคาค
 คะเนบ้าง ตามเขาว่าบ้าง ตามตัวหนังสือบ้าง มันก็เป็นเชื่อ
 ที่ไม่แท้จริงและไม่สมบูรณ์; พอจับทุกข์ได้เสร็จแล้ว อ้าว!
 มันจริงที่ท่านสอนไว้อย่างไร มันจับทุกข์ได้จริง เป็นอย่าง
 นั้นจริง พระธรรมมันจับทุกข์ได้จริง พระพุทธเจ้าเป็นผู้
 ตรัสรู้ดีจริง พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีจริง, เออจริง, ศรัทธา
 จึงจะเต็มเปี่ยม มีได้แต่ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ใช่เรื่อง
 เบื้องต้น. เรื่องเบื้องต้นนั้นเป็นจุดตั้งต้นที่จะตั้งไปตาม
 ความเชื่อภายนอก ซึ่งเป็นการน้อมใจเชื่อ ซึ่งมีทาง
 ผิดพลาด; แต่โดยเหตุที่ว่า มันยังดีกว่าที่จะไม่เคยได้ยิน
 ได้ฟัง หรือไม่มีเชื่อที่เป็นจุดตั้งต้น, แต่มันยังไม่เป็นศรัทธา
 ที่แท้จริง มันยังไม่เป็นสัทธินทรีย์ที่แท้จริง.

นี่ เรามีตัวตน ติดคุกตัวตน ก็คงจะฉลาดในคุก,
 พุดแล้วมันจะนำหัว ว่าติดคุกแล้วมันก็ควรฉลาดขึ้น ๆ
 ในคุก นั้นแหละ. อย่าเมาคุก อย่ารักคุกให้มันยิ่ง ๆ ขึ้นไป
 แต่ดูว่ามันเป็นอย่างไร แล้วก็ฉลาด โอ้อ่างนั้นมันอย่างนั้น
 อย่างนั้นมันอย่างนั้น อย่างนั้นมันมีผลอย่างนั้น อย่างนั้นมันมีผล

อย่างนี้ แล้วก็ค่อยเกลียดที่มันเป็นทุกข์เป็นไปเพื่อทุกข์, กลัวมันเป็นทุกข์เป็นไปเพื่อทุกข์ แล้วมันก็กลัว, หิริโศตคัปปะที่แท้จริงมันมีอย่างนี้ ไม่ใช่เป็นอย่างที่พูดๆกัน.

อยากจะให้นึกถึงคนที่ตายไปแล้ว ลองนึกดูซิ อายุมากๆ ตายกัน แล้วก็นึกดูนึกดู คนที่คนที่เป็นคนแก่กว่าเราตายไปแล้ว ตายไปแล้ว พ่อแม่ก็ดี ไม่ใช่ก็ดี ใครๆก็ตามที่เขาว่ามันเก่ง มันสวย มันอะไร ที่ตายไปแล้ว ว่าได้ออกจากคุกหรือไม่? ออกจากคุกหรือไม่? เคยรู้เรื่องนี้หรือไม่? เขาเคยได้ยินได้ฟังเรื่องนี้หรือไม่ ที่ตายๆไปแล้ว? มีเวลาว่างๆเมื่อไรลองนึกดู ใครบ้างที่เรารู้จัก เขาไปไหน เขาออกจากคุกหรือไปหาคุกใหม่ ออกจากคุกหรือไปหาคุกใหม่ ดูเถอะมันจะได้ช่วย ช่วยมากขึ้น โอ! เขาไปหาคุกใหม่. ส่วนใหญ่ไปหาคุกใหม่ เขาไม่ละตัวกู จะไปหาคุกสำหรับตัวกูที่ดีกว่า แล้วก็ได้เปลี่ยนคุก เขามีอัตตาอัตตานิยาเรื่อยไป เพราะมันมีคุกเพื่อเลือกไว้ให้อีกมาก ตามที่ความคิดความนึกมันจะนึกไปได้, ให้ดีกว่าสวยกว่า สนุกสนานกว่า, คือเอาสิ่งที่พอใจอยู่แล้วเป็นหลัก แล้วก็เพิ่มอำนาจกำลังให้มากขึ้นๆ สนุกกว่านั้น ดีกว่านั้น สวยกว่านั้น อร่อยกว่านั้น เพลิดเพลินกว่านั้น นี่มันเป็นเหตุให้สร้างคุกใหม่.

ถ้าเขามีบุญ เขาก็สร้างคุณได้สวยงามกว่าเก่าไม่ต้อง
 สงสัยแหละ. ถ้าเขามีบุญ. นี่มันเป็นเรื่องให้ถูกค่า พุค
 อย่างนี้เพราะว่าทุกคนต้องการบุญ ต้องการที่จะทำตามที
 คำสั่งสอน สอนกันมาว่าให้ทำบุญๆ; แต่เรามาบอก
 ว่า บุญเป็นคุณที่สวยงาม ดีกว่ายิ่งขึ้นไป ก็มันจะยึด
 มันมากกว่า มันจะทรمانจิตใจมากกว่า มันจะบ้ำจะหลงมาก
 กว่า. ระวังให้ดีๆ ในขั้นแรก เมื่อไม่รู้จักบุญก็ทำบุญ ก็ทำไปๆ
 มันจะรู้จักว่ายึดถือไม่ได้ ยึดถือไม่ได้, ควรจะปล่อยไว้ เอา
 แต่ความสะดวกสบายสำหรับที่จะนิพพาน ให้บุญนี้เป็น
 เครื่องสะดวกสำหรับจะเลื่อนขึ้นไปนิพพาน. อย่าให้
 บุญกลายเป็นคุณขึ้นมา แล้วมันจะติดคุณนั้น ซึ่งนาน
 กว่าเสมอ, บุญยิ่งสูงขึ้นไปเท่าไร ก็ยิ่งติดคุณนานมากขึ้นไป
 เท่านั้น. มนุษย์มีอายุขัย๗๗ ปี พอเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราช
 อายุก็เพิ่มขึ้นเป็นร้อยๆ ปี, ชั้นดาวดึงส์ ชั้นมายา ชั้นดุสิต
 อายุเพิ่มขึ้นเป็นพันๆ ปีหมื่นปี, พอถึงชั้นพรหม อายุก็เป็น
 หมื่นๆ ปีเลย, นั่นแหละรู้สึกว่าคุณมันจะยึดออกไป จะนาน
 ออกไป จะเหนียวออกไปเท่านั้น; ถ้าไม่อย่างนั้นคงไม่กล่าว
 ไว้อย่างนั้นแหละ เพราะมันพอใจหนักขึ้นๆ ก็คือคุณมันสวย

กว่า, คุณมันสบายกว่า, คุณมันงตงมากกว่า, คุณมันยั่ววนมี
เสน่ห์มากกว่า; นี่เรื่อง คุณแห่งชีวิต ยิ่งสบายกว่า, สบาย
งามกว่าเท่าไร ก็ยิ่งกลัวตายเท่านั้นแหละ, ยิ่งกลัวตาย
มากเท่าไร ก็ยิ่งเบินทุกข์มากเท่านั้นแหละ.

ที่พูดนี้ไม่รู้จะถูกตำสักก็มากน้อย, แล้วจะเป็นบุญ
หรือเป็นบาปก็ยังไม่รู้. ถ้าใครฟังผิด มันไม่ยอมทำบุญ
แต่ไปทำบาป แล้วก็เรียกว่าเสียหายมาก; แต่มันเป็นไปไม่ได้
ดอก ถ้ารู้จักบุญแล้วจะไปทำบาปนี่เป็นไปไม่ได้. เราจึง
พูดกันแต่เพียงว่า อย่ายึดถือบุญเป็นคูกขึ้นมาอีก หลักใน
พุทธศาสนาว่า ไม่ทำชั่ว แล้วก็ทำดี ทำกุศลให้ถึงพร้อม แล้ว
ทำจิตให้ผ่องแผ้ว; นั่นแหละ อย่าให้ติดคูกแห่งความดี
มาทำจิตให้ผ่องแผ้ว ให้หลุดจากคูก แห่งความดี :—

สรรพปาปสุ อกรรม —ไม่ทำความชั่วทั้งปวง.
กุศลลลุปสมปทา —ทำกุศลให้ถึงพร้อม คือดี. สจิตฺตปริ-
โยทปนํ —ทำจิตให้ผ่อง ก็อย่าติดคูก อย่าติดคูกกุศล, อย่า
ติดคูกบุญ ถ้าถือได้ตามนี้ก็ปลอดภัย.

เดี๋ยวนี้จะเป็นว่าไม่ว่าอยู่ที่ไหน มันก็ติดอยู่ที่นั่นทั้ง
นั้น, มัวเมาอยู่ที่นั่นทั้งนั้น มีปัญหาารอบด้าน ด้วยความ

เกิดความแก่ความเจ็บความตาย ความไม่ได้ตามที่ต้องการนั้น
 แหละ เป็นตัวความหมายที่เป็นคุณ; แต่เดี๋ยวนี้มันก็
 เอาที่ไม่ได้ตามต้องการมาเป็นการได้ตามที่ต้องการ ให้
 มันสับกันอยู่ หรือมันหลอกลวงกันอยู่ มันก็เลยมีปัญหา.
 ขอให้ระวังกันให้ดีๆ ว่า การเลื่อนชั้นขอให้มันห่างให้มัน
 ถอยออกมาจากคุก, อย่าให้มันลึกลงเข้าไปในคุกที่สวยงาม
 กว่า เอร์คอร้อยกว่า สนุกสนานกว่า. พุคอย่างนี้ดูเหมือน
 พุคใต้เต๋ที่สวนโมกข์ ไปพุคที่อื่นอาจจะถูกขวางด้วยก้อนอิฐ
 ก็ได้, มันไม่แน่ แม้จะพุคที่กรุงเทพฯ มันก็อาจจะถูกตำ
 มากเหมือนกัน แม้จะพุคที่กรุงเทพฯ, ที่นี้อิสระที่จะพุค
 ผู้ฟังก็ต้องเป็นอิสระพอที่จะเอาไปคิดไปนึกให้มันถูกต้อง อย่า
 ให้มันไขว้เขวกันไปเสียอีก.

การทำบุญเป็นการชำระบาป.

การทำบุญขอให้เป็นการชำระบาป, อย่าให้
 เป็นไปเพื่อสร้างคุกใหม่ที่สวยงามกว่าคุกเก่า. คำว่า
 บุญที่แท้จริง คำนี้ก็แปลว่า ชำระบาป ล้างบาป ไม่ใช่แปล
 ว่าสนุกสนานสวยงาม เอร์คอร้อย เป็นทิพย์เป็นอะไรไปเสีย

ทุกอย่าง, ไม่ได้แปลอย่างนั้นดอกคำว่าบุญ; แต่ไม่รู้ใคร
 คราวไหน เอาคำว่าบุญมาเป็นชื่อของความสุขทางกามารมณ์
 สูงสุด, นี่มันผิดความหมายของบุญโดยแท้จริง, ของเดิมเขา
 ของเขาบุญเป็นเครื่องชำระบาป. บุญแท้จริง ชำระบาป,
 บาปอะไร? บาปความเห็นแก่ตัว, การทำบุญออกไปที่
 ถูกต้อง ถ้าเป็นบุญจริงมันจะลดความเห็นแก่ตัว จะล้างความ
 เห็นแก่ตัว นั่นแหละคือบุญจริง. ถ้าทำบุญแล้วมันเพิ่ม
 ความเห็นแก่ตัว มันไม่ใช่บุญที่แท้จริงตามความหมายเดิม
 ที่ว่าล้างบาป, มันกลายเป็นชื่อของความสุขชนิดที่เหลือที่จะ
 กล่าว ที่เอาไว้โฆษณาไว้หลอกลวงคน.

จงรู้ความหมายของคำว่าบุญ ว่าถ้าทำบุญแล้ว
 มันต้องล้างบาป คือลดความเห็นแก่ตัว ทำบุญแล้วลด
 ความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่ตั้งบาตรซ้อนหนึ่งไว้มานหลังหนึ่ง
 มันค้ากำไรเกินควร, นั่นมันควรจะเรียกว่าค้ากำไรเกินควร
 ไม่เรียกว่าทำบุญออก เพราะว่ามันเพิ่มความเห็นแก่ตัว, มัน
 เพิ่มความเห็นแก่ตัว. ถ้าทำบุญแล้วไปสวรรค์ ไปสนุก
 สนานกันอยู่อย่างนี้ ก็เพิ่มความเห็นแก่ตัว, มันไม่ลด
 ความเห็นแก่ตัว มันไม่ตรงกับความหมายของคำว่า "บุญ"

เป็นเครื่องชำระบาป. เขามีมาเพื่อล้างบาป เพื่อลดบาป
 มันกลับไปเพิ่มความเห็นแก่ตัว, มันก็เพิ่มบาปเท่านั้นเอง
 มันเป็นกุศลขึ้นมา. อย่าทำบุญให้เป็นกุศลขึ้นมา, แต่ทำบุญ
 ให้เป็นเครื่องชำระบาป ให้ลดความเห็นแก่ตัว, ให้ลดเหตุ
 หรืออุปสรรคแห่งนิพพาน คือ ล้างตัวให้สะอาด ให้
 เหมาะสมเรื่อยสำหรับจะบรรลุนิพพาน, แล้วมันก็อยู่
 เหนือบุญแหละ ก็ต้องเหนือบาป แล้วก็เหนือบุญ แล้วก็
 นิพพาน.

อันต่ำคือบาป สูงขึ้นมาคือบุญ เหนือบุญก็คือ
 นิพพานหรือว่าง; อันต่ำคือชั่ว เหนือชั่วขึ้นมาคือดี,
 เหนือดีขึ้นไปก็คือว่าง คือนิพพาน. อันแรกเป็นทุกข์
 แล้วก็สุขขึ้นมาเหนือสุข ขึ้นไปก็คือ ว่างหรือนิพพาน,
 มันจะมีสามชั้นอย่างนี้เสมอ. อันสุดท้ายก็คือ มันหลุดจาก
 กุศล เป็นนิพพาน เป็นว่างจากกุศล ว่างจากสิ่งผูกพัน ว่าง
 จากตัวตน ว่างจากของตน.

นี่ขอให้ทุกคนรู้จักสิ่งที่เรียกว่า “กุศล” เมื่อใดมี
 ความรู้สึกว่าตัวตน ว่าของตน เมื่อนั้นเป็นกุศลทันที
 ก็หนักองไปหมด; แต่มัน มีความสนุกสนานเอร็ดอ่อย

เป็นเครื่องบังเอาไว้ ก็เลยสนุกกันจนไม่รู้ว่ามีน้เป็นคุก.
 เวลาที่ว่าง ๆ อย่างไม่ชั่ว ไม่บุญไม่บาป ไม่สุขไม่ทุกข์ เวลา
 นั้นสบายที่สุด; บางเวลามันก็ฟลุคมีไต่เองเหมือนกัน แต่
 คนไม่สนใจ จึงขอเตือนให้สนใจ, คอยระวังสังเกตให้ดีว่า
 เวลาไหนว่างสบายที่สุด ก็ดูให้ถี่เถอะ เวลานั้นมันไม่
 เกี่ยวข้องดี—ชั่ว บุญ—บาป สุข—ทุกข์ ตอกมันว่าง แล้วเป็น
 รสของพระนิพพานนิด ๆ หน่อย ๆ มาลวงหน้า มาให้ชิมลอง
 ดูก่อน; เมื่อชิมลองแล้วก็จะได้จิตใจ ๆ ก็จะได้ทำให้ยิ่งขึ้น
 ไป ๆ จนพบพระนิพพานจริง เป็นเวลาที่ยาว แต่คนไม่
 สนใจ, แม้จะความว่างจะมาเยี่ยมกรายบ้าง ก็ไม่สนใจ ไม่
 รู้จัก ไม่รู้จักถือเอา ไม่รู้จักขยายให้มากออกไป. นี่คือน้ปัญหา
 ที่มันมีอยู่จริง ซึ่งเป็นเหตุทำให้ติดคุก จมคุก เมาคูก อยู่ใน
 คุกอย่างไม่ออกจากคุก. คูมิตรสหายชาวเกลอ ญาติ อาจารย์
 ก็ได้ที่ตายไปแล้ว เขา ออกจากคุกหรือเปล่า? กลัวว่า
 จะไปหาคุกใหม่ที่ตึกเก่า.

ที่นี้เหลียวมาดูตัวเอง, เหลียวมาดูตัวเองที่นี้ ที่ติด
 คุกอยู่ที่นี้ เราก็กำลังเปลี่ยนแปลงคุก เลื่อนคุก เปลี่ยนคุก
 เลื่อนคุก เปลี่ยนคุก อยู่จนเป็นที่พอใจ, หลอกลวงพอใจ

ไปได้ไม่มีที่สิ้นสุด, รักคุณและเมาคคุณ เพราะมันเปลี่ยนไปได้
 เพราะมันเปลี่ยนได้. ไม่มีโทรทัศน์ไปซื้อโทรทัศน์ได้มา
 มันก็เปลี่ยนคุณได้, เรียกว่าอยู่ที่นี้มันก็เปลี่ยนคุณได้เรื่อย
 ติดคุกที่เปลี่ยนใหม่ได้เรื่อย มีตัวกูเป็นคุณ, ยืมคำกลอน
 หนังสือเล่มหนึ่งมาพูดว่า : “*เมาเหล้า เมาหญิง เมาหึง*
เมายอ ชั่วครู่ รื้อพอ ไม่เหมือนเมาสวรรค์” เขาว่าอย่างนั้น.
 เมาเหล้าเดี๋ยวก็หาย, เมาผู้หญิงเดี๋ยวก็หาย, เมาหึงเมาตีเดียว
 ก็หาย, เมายอเมาลูกยอเดี๋ยวก็หาย, ไม่เหมือนเมาสวรรค์
 ซึ่งไม่รู้จักคลายไม่รู้จักพอ. นั้นแหละเขามีอยู่ในหนังสือ
 เล่มหนึ่ง น้อยากจะเอามาเปลี่ยน ๆ เปลี่ยน, คำสุดท้ายที่มัน
 เป็นคุณนั้นแหละ ว่าเมาเหล้า เมาหญิง เมาหึง เมายอ
 ชั่วครู่รื้อพอ ไม่เหมือนเมาคุณ, เมาคตัวกู เมาคตัวกู เมาคตัวกู
 ไม่มีวันสร้างไม่มีวันพอ, มันเป็นการติดคุกที่แนบแน่น
 ถาวรไปเลย เมาคุณ, เมาสวรรค์ สวรรค์ก็เป็นคุณ. แต่มัน
 ยังไม่ร้ายหนักเท่าเมาคุณ, เป็นพรหมโลก รูปพรหม อรูปพรหม
 แล้วมันก็ยังมึน เป็นหนักขึ้นไปอีก; นี้เมาคุณ นั้นแหละเป็น
 คุณ เป็นคุณอย่างยิ่ง. อย่าให้กลายเป็นคุณ อะไรที่ว่าดี ๆ
 ว่าบุญ ๆ ขอให้มันเป็นเครื่องชำระบาป ให้เป็นบันได

สำหรับเลื่อน ขึ้นไปสู่นิพพาน อย่าให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็น
เป็นคุกขังตัวเองไว้ที่นี่; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือสิ่งที่เรียก
ว่าบุญ นั่นแหละ ตัวกูมันต้องมีเมอะอะไรสักอย่างหนึ่ง เมอะ
เมาสวรรค์ เมอะไรก็ตาม กูมันต้องมีเมอะอะไรสักอย่างหนึ่ง
เป็นของกู แล้วมันก็เป็นคุกขึ้นมา.

พิงรุทนสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิต มิให้ยึดเป็นคุก.

ทีนี้จะพูดถึงสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิต ถ้าเราอยู่ในประเภท
กามาวจร เป็นมนุษย์ เป็นเทวดากามาวจร มันก็มีกาม
ตัณหาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง, ถ้าว่าเป็น พวกรูปาวจร
มันก็มี ภวตัณหาในปริยายหนึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง, ถ้าเป็น
พวกอรุปาวจร ก็มีวิภวตัณหา ในปริยายหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด,
ในปริยายที่ไม่อยากจะมีรูป เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง มีกาม
ตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง. เมื่อ
มีตัณหา ก็มีอุปาทาน, เมื่อมีอุปาทานก็มีคุก; ระวัง
ตัณหา ตัณหามาจากเวทนาโง่ เวทนาที่ไม่มีความรู้ ไม่มี
ปัญญา หลอกให้ยินดีในร้าย เกิดตัณหาอย่างนั้นอย่างนั้นขึ้นมา

นี่ก็มีตณหา แล้วก็ต้องมีผู้อยาก, ตณหาคือความอยาก
ก็ต้องเกิดรู้สึกผู้อยากขึ้นมา ก็เป็นอุปาทาน.

ตรงนี้ก็ฟังแปลก ว่ามีความอยากก่อน แล้วจึงเกิด
ผู้อยาก พวกนั้นก็หาว่าผิด logic เพราะเขายึดตาม logic
ตามตรรกะหรือ logic แต่ที่แท้มันมี ความโง่ที่เป็นความ
อยากขึ้นมาก่อน, ความโง่ที่เป็นความอยากก็ผลิตความโง่
ที่เป็นตัวผู้อยาก คืออุปาทานขึ้นมา ความรู้สึกว่าตัวผู้
ผู้อยากนั้นมันเกิดภายหลังความอยาก, ความอยากหรือ
ความโง่ต้องเป็นไปเต็มที่แล้ว อันนั้นจะผลิตหรือปรุงความ
รู้สึกว่ามีตัวผู้อยาก. นี่คือบาลีที่ว่า ตณหาให้เกิดอุปา-
ทาน, ความอยากให้เกิดอุปาทานยึดมั่นว่าตัวกูว่ของกู ไม่ผิด
logic ดอก เพราะมันเป็นของไม่มีตัวจริง, มันเป็นของปรุง
ตามอวิชา มันก็เป็นได้ซิ คือ ความรู้สึกอยากเกิดก่อน
แล้วความรู้สึกว่าตัวผู้อยากมันเกิดทีหลัง มันไม่ใช่มี
ตัวตนที่แท้จริง. ถ้าฟังไม่ถูกเป็นเรื่องตัวตนแท้จริง มัน
ก็ผิด logic แต่เป็นความจริงที่ว่า มีความอยากเกิดขึ้นเต็ม
ทีในจิต แล้วความอยากนั้นก็ปรุงความโง่ต่อไปอีก, คือมีตัว

กผู้อยาก ตัวผู้อยาก แล้วก็อยากเอามาเป็นของกู เอ
มาเป็นของกู.

ถ้าอยากจะสรุปความง่าย ๆ ก็คือว่า ยึดถือสิ่งใด
สิ่งนั้นจะเป็นคุกชั้นมาทันที; ยึดถือสิ่งใดว่าตัวกูก็ได้
ยึดถือสิ่งใดว่าของกูก็ได้ สิ่งนั้นจะกลายเป็นคุกชั้นมาทันที.
ฉะนั้นเราก็พอใจ พอใจ อยากพอใจๆ ในนั้นในนี้ เปลี่ยนกัน
เรื่อย, อยากในสิ่งใดก็มีอุปาทานในสิ่งนั้น สิ่งนั้นก็
กลายเป็นคุกชั้นมาทันที. คุกก็คืออุปาทาน ถ้าเรียก
ภาษาง่าย ๆ ก็คือตัวกู—ของกู, ตัวกู—ของกูนั้นคืออุปาทาน
มีที่ไหนกลายเป็นคุกชั้นมาทันที แล้วก็ขังจิตใจนั้นไว้ทันที;
นั่นก็เรียกว่ามันมีการติดคุก. ถ้าว่าจะมีดี มีถูก มีอะไรก็อย่า
ให้เป็นเรื่องยึดถือ, ให้เป็นดีที่ไม่เมา บุญที่ไม่เมา นี่จะรับ
ประกันได้หน่อยว่า ต้องเอาดีที่ไม่เมา ไม่บ้าดี ไม่เมาดี,
แล้วก็ต้องเอาบุญที่ไม่เมา ไม่เมาบุญ ไม่บ้าบุญ แล้วมัน
ก็จะปลอดภัย มันจะไม่กลายเป็นคุก ทนทุกข์ทรมาน.

การหลุดจากคุก ก็คือจิตไม่ไปติดอยู่ ในสิ่งที่
น่ายึดถือ, ที่หลอกให้ยึดถือ ไปติดอยู่ในสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจ

หรือว่าน่าเกลียดน่าชัง น่าโกรธ อะไรก็ตาม มันก็ติดอยู่ที่นั่น
 ฉะนั้นก็จะออกไปเสียจากความยึดถืออย่างนั้น ก็เรียกว่าออกไป
 ไปเสียได้จากคุก คือโลกียวิสัย. โลกียวิสัยเป็นคุก ออก
 ไปเสียได้จากโลกียวิสัยก็คือออกจากคุก ก็คือโลกุตตระ;
 แต่แล้วมันก็ยาก ยากตรงที่ว่า สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ
 มันมีเสน่ห์มากเหลือเกิน มีสิ่งบีบบังมากเหลือเกิน จนไม่
 รู้สึก มันก็ยึดถือมาเรื่อยๆ. ตั้งแต่คัดลอกจากห้องแม่ ก็ยึด
 ถือนั้นยึดถือนี้ เปลี่ยนเรื่อยกันมา, เป็นอุปาทานที่หนาแน่น
 ขึ้นมา ทนทุกข์ทรมานกันเรื่อยมา, กว่าจะรู้สึกได้ย็นได้พัง
 มาก็คดึกพิจารณา เห็นว่า อ้าว มันทรมานนี้ จึงอยากจะ
 ออกจากคุก.

๕ หงสฺขและทุกขมิใช่ความสงบ.

ฉะนั้นขอให้เรียนในคุก ให้ศึกษาเล่าเรียนในคุก
 เมื่อมีความทุกข์ขอให้ศึกษาจากความทุกข์, หรือมีความสุข
 ก็ขอให้ศึกษาจากความสุข. อย่ามัวเมาในความสุข อย่า
 ไปมัวโกรธแค้น อึดอัด ตึงตัง เมื่อมีความทุกข์, อย่าไป
 หลงไหลลึงโลกในเมื่อมีความสุข; แต่ศึกษาให้ดีว่า นั้

มันคืออะไร; เห็นว่าทั้งความทุกข์ และความทุกข์ไม่
 ใช้ความสงบสุข ไม่ใช่ความทุกข์หรือสงบ สุขอย่างสุขกันนั้น
 สุขอย่างโลก ๆ นี้ ไม่ใช่ความทุกข์ คือความสงบ, ทุกข์ก็ไม่ใช่
 ความสงบ. ไม่ทุกข์ ไม่สุข จึงจะเป็นสุข คือเป็น
 ความสงบ; สุข สุขมันมีอยู่ ๒ ความหมายเสมอ สุข
 ร้อนพอใจด้วยกิเลส, สุขเย็นก็พอใจด้วยปัญญา ด้วย
 วิชา. ความพอใจเขาจัดไว้เป็นสองรูปแบบ : กามนันทิ
 —พอใจในกาม อย่างนี้ก็สุขร้อน, ธรรมนันทิ—พอใจในธรรม
 อย่างนี้ก็ไปทางสุขเย็น; แต่ต้องเลยสุข เลย ความหมาย
 ของสุข คือว่าง จึงจะเป็นสุขที่แท้จริง. แต่ถ้าพูดว่าว่าง
 ว่างเป็นสุขไม่มีใครชอบไม่มีใครสนใจเลย เพราะเขาเกลียด
 ความว่าง; ต้องหลอกให้โง่ ที่หนึ่งว่าความว่างเป็นสุข
 อย่างยิ่ง หรือว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง, ความว่างความสงบ
 เป็นสุขอย่างยิ่ง. แต่ที่แท้ไม่มีความสุขอย่างที่คนนั้นรู้,
 ไม่มีความสุขอย่างที่คนนั้นเขาต้องการ ที่ชาวโลกต้องการ,
 ความสุขอย่างนั้นไม่มี มันมีแต่ความว่าง ซึ่งเราจะให้พูด
 ว่าเป็นความสุขอย่างยิ่งเป็นสุขที่แท้จริง. เคี้ยวนี้ยังเป็นสุข
 หลอก ๆ อยู่, สุขอย่างที่เขากำลังได้รับอยู่ เป็นสุขหลอก

อยู่ ต้องเหนือสุขนั้นอีกทีจึงจะเป็นสุขที่แท้จริง คือ
นิพพาน คือว่าง.

คำว่าว่างๆ นั้นว่างจากการปรุงแต่ง, ว่างจาก
สังขาร; ไม่ใช่ว่างเพราะไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเลย
อย่างนั้นไม่ใช่ว่าง ไม่ใช่ว่าง มันเป็นอย่างอื่น, เป็นความ
เข้าใจอันผิด ไม่มีอะไรเลย. มันมีแต่ว่าไม่เป็นตัวตน ไม่ใช่
ตัวตน, มันว่างจากตัวตน ว่างจากภาวะที่ควรยึดถืออย่า
ยึดถือ อย่างนี้เรียกว่าว่าง, มีความว่างอย่างนี้ก็ไม่มีความ
ยึดถือ มันก็ไม่มีการทรมานทุกขุกรรมเพราะการ
ยึดถือ.

เอาละวันนี้ก็พูดเรื่องคุณเท่านั้นแหละ, วันนี้พูด
เรื่องคุณเรื่องเดียว จะออกจากคุณโดยแท้จริงโดยวิธีการอย่างไร
ไว้พูดวันหลังเถิด เพราะมันยืดยาว. วันนี้ไม่ต้องทำอะไร
มาก ต้องการแต่ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าคุณ แล้วก็ติดอยู่โดย
ไม่รู้สึกรู้ว่าติดคุณ เท่านั้นพอ, มีคุณที่ติดอยู่โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็น
คุณ; คนคิดเต็มที, หมาแมวติดน้อยกว่า ต้นไม้ไม่ติดเลย
ก็ว่าได้ เพราะมันคิดในทางยึดถือไม่เป็น มันน้อยมากจนถึง
กับว่า จะไม่เรียกว่าคุณของสัตว์ของต้นไม้. ของคนนั้นมัน

ยึดถือมาก ยึดถือมากจนกลายเป็นคุก ก็กษัตริย์วิญญูณทรมาน
จิตใจจนเรียกว่าคุก.

การบรรยายเรื่องคุกและเสน่ห์ของคุก คุกและเสน่ห์
ของคุก วันนั้นก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ไม่ค่อยจะมีแรง. ขอ
ให้เอาไปคิด ถ้าอยากจะได้รับประโยชน์ต้องเอาไปคิด ให้
เห็นจริงเห็นแจ้ง, แล้วจะค่อยๆ รู้สึกรู้สีกว่าจะออกจาก
คุก, แล้วก็ค่อยว่ากันใหม่ ค้นรนเพื่อจะออกจากคุก โดย
วิธีที่ถูกต้อง ต่อไป.

วันนี้ขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้ง
หลาย สวดบทพระธรรมในแบบคณะสาธยาย มีความหมาย
เป็นเครื่องส่งเสริม กำลังใจของท่านทั้งหลายในการปฏิบัติ
ธรรมให้ก้าวหน้าให้สูงขึ้นๆ ขึ้นไป ในกาลบัดนี้.

มองถูก ทุกข์คลาย.

มองอะไร ให้เห็น เป็นครูสอน
มองไม้ขอน หรือมองคน ถ้าค้นหา
มีสิ่งสอน เสมอกัน มีปัญญา
จะพบว่า ล้วนมีพิษ อนิจจัง.

จะมองทุกข์ หรือมองสุข มองให้ดี
ว่าจะเป็น อย่างที่ เรานึกหวัง
หรือเป็นไป ตามปัจจัย ให้ระวัง
อย่าคลุ้มคลั่ง จะมองเห็น เป็นธรรมดา.

มองโดยนัย ให้มันสอน จะถอนโศก
มองแยกโยก มันไม่สอน นอนเป็นบ้า
มองไม่เป็น จะโทษใคร ที่ไหนมา
มองถูกท่า ทุกข์ก็คลาย สลายเอง ๆ

พุทธทาส อินทปัญโญ -

สิ่งที่รู้จักยากที่สุด.

สิ่งที่รู้จัก ยากที่สุด กว่าสิ่งใด
ไม่มีสิ่ง ไหนไหน ได้ยากเท่า
สิ่งนั้นคือ ตัวเอง หรือ ตัวเรา
ที่คนเขลา หลงว่ากู— รู้จักดี.

ที่พระดี ฌเรวดี และเด็กดี
ไม่มีรู้ มีสร้าง อย่างหมุนจี
เพราะความรู้ เรื่องตัวกู มันไม่มี
หรือมีอย่าง ไม่มี ที่ถูกตรง.

อัน ตัวกู ของกู ที่รู้สึก
เป็นตัวหลง เหลือลึก ให้คนหลง
ส่วนตัวธรรม เป็นตัวจริง ที่ยิ่งยง
หมดความหลง รู้ตัวธรรม ล้ำเลิศตน ฯ

พุทธทาสภิกขุ

รายชื่อหนังสือ ชุด หมุนล้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธรูปค้ำกลอน	๔
๒.	การศึกษาคืออะไร ?	๑
๓.	การงานคืออะไร ?	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร ?	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗.	ปาวณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑
๘.	ชาติในปัจจุบันสมบูรณ์	๑
๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุคปัจจุบัน	๑
๑๐.	การบวชคืออะไร ?	๑
๑๑.	ศาสนาคืออะไร ?	๑
๑๒.	ตัวตนคืออะไร ?	๑
๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑
๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน	๑
๑๕.	คุณพระไม่ตาย	๑
๑๖.	คุณพระไม่ตาย และเกิดมาทำไม ?	๑
๑๗.	ความรักดี	๑
๑๘.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า"	๑
๑๙.	ครู คือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก	๑
๒๐.	การทำวัตรตามแบบโบราณ	๑
๒๑.	ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรทราบ	๑
๒๒.	โลกอื่น	๑
๒๓.	ความเกิดแห่งทุกข์และความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑
๒๔.	นิวรรณ	๒
๒๕.	วันครู	๑
๒๖.	แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม	๑
๒๗.	เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีความสุข อันเห็นเอง. เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่รู้วาทัน ควรจะมีหน้าที่อะไร	๑
๒๘.	ความเป็นพระอรหันต์	๑
๒๙.	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑
๓๐.	คุกของชีวิตกับเส้นหิ้งของคุก	๑
๓๑.	กระแสน้ำแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก	๑

คุณของชีวิต กับ เส้นหน้ของคุณ

- ทุกคนติดคุณของชีวิตอยู่ แต่ไม่รู้รู้สึก.
- ความรู้สึกเป็นตัวกู - ของกู นั้นแหละเป็นคุณ.
- ผู้บ่าดี หลงดี บ้าบุญ เมามบุญ ฯลฯ ก็สิ่งนั้นแหละเป็นคุณ.
- คำโบราณจึงว่า ทั้งชั่ว ทั้งดี ล้วนแต่อัปรีัย.
- หลักพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เรื่องบ้าบุญ, เมา หลงต่าง ๆ.
- พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องถูกต้อง ที่เรียก สัมมัตตะ ๑๐.
- ถ้าหลุดพ้นจากคุณได้ ก็เป็นโลกุตตระ.
- ถ้ายังมีตัวตนทุกชั้น ไม่ว่าโลกไหน; แม้มาร พรหม ก็ยังติดคุณ.
- คนติดคุณทุกข์ยากอยู่แล้ว ยิ่งเมากคุณ อยากรเลื่อนชั้นคุณไปอีก.
- อยากรมีคุณสวย สบายขึ้นไปอีก กระทั่งตกคุณอบายทุกชุม.
- ต้องรู้หน้สิ่งยั่วให้เข้าคุณจะได้ไม่ติดคุณ.